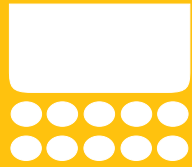

RIKSTEATERN

riksteatern.se/surrender

LÄRARHANDLEDNING **SURRENDER**

OM LÄRARHANDLEDNINGEN

Denna handledning ger olika ingångar in i ett samtal om föreställningen. Först lite om bakgrunden till föreställningen. Därefter kommer en intervju med Sonya Hartnett, den australiensiska författaren till boken *Surrender*. Slutligen finns en resumé av föreställningen och en samtalsguide.

Ytterligare tankar om hur teaterupplevelser kan bearbetas i skolan finns i skriften *Att öppna nya världar* av Karin Helander, professor i Teatervetenskap och föreståndare för Centrum för barnkulturforskning vid Stockholms universitet. Skriften kan beställas på Riksteaterns hemsida; <http://skolscenen.riksteatern.se/attoppnyavarldar>.

Samtalet efter en föreställning är precis som den kvalitativa teatern, en resa ut på okänd mark där frågorna är viktigare än svaren. I samtalet öppnas möjligheter att möta tankar, känslor och sammanhang som vidgar våra referensramar och ger oss nya erfarenheter.

Mia Blomgren, journalist på Sveriges Radio P1, gör i samarbete med Riksteaterns uppsättning *Surrender* en radiodokumentär kring temat i föreställningen. Radiodokumentären och annat material finns på Riksteaterns hemsida; www.riksteatern.se/surrender

VÄLKOMNA!

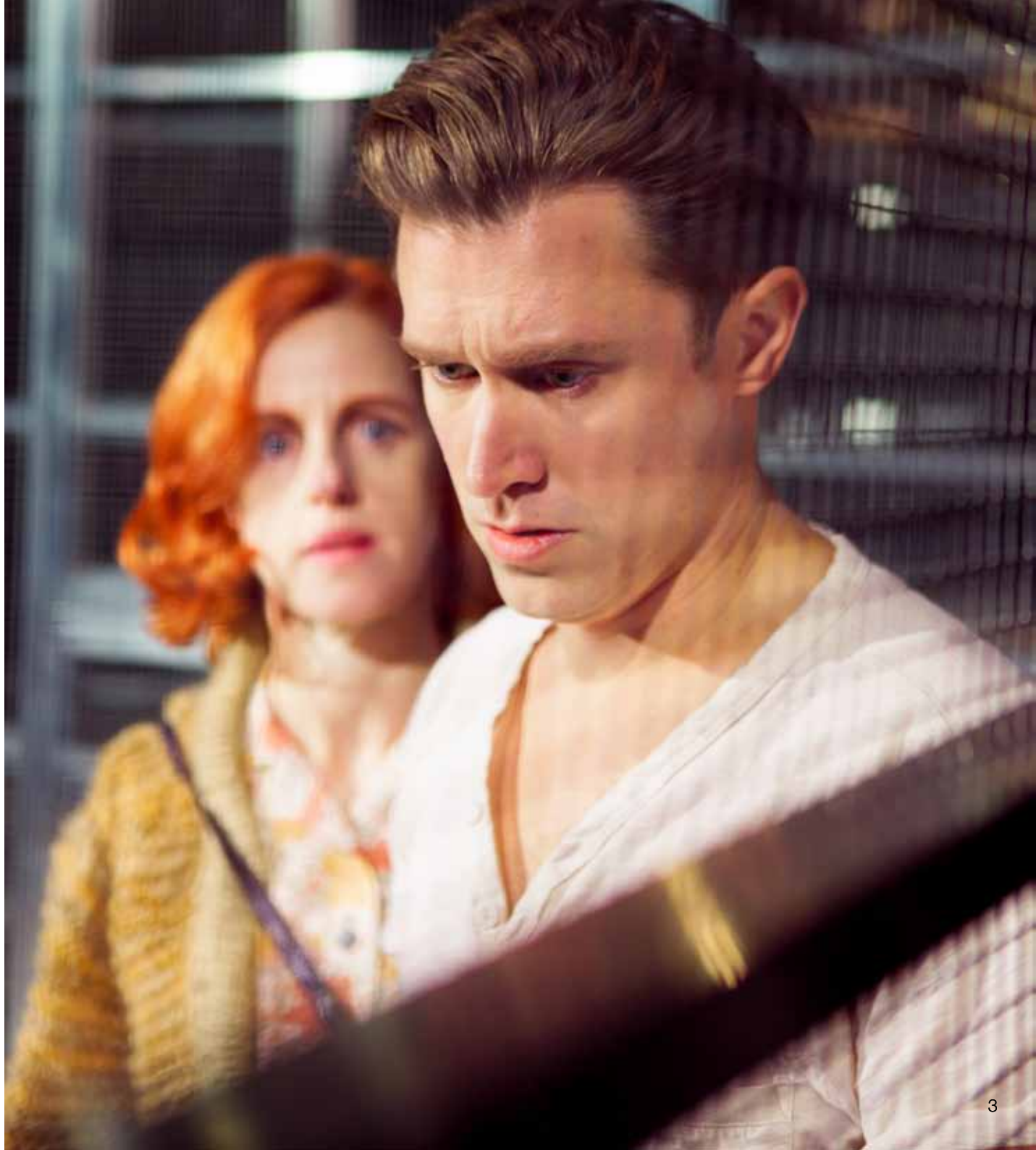
© Riksteatern 2012

DRAMATIKER NINNA TERSMAN OM PJÄSEN

Jag tror att den här historien kan ha mycket att säga en ung publik idag. Inte minst det närmast skräckinjagande dramatiska skeendet i boken, som obönhörligt tar sig mot ett förfärligt klimax hoppas jag kan vara fängslande på scenen. Men också på grund av den tydliga tematiken, och de frågor den ställer: vad händer om du överlåter rätten att göra ont, åt någon annan? Vad är egentligen ont och gott i den här pjäsen?

Sonya Hartnett har ett slags kompromisslös ärlighet i sin skildring av unga människor som har det svårt. Hon väjer inte för att skildra vuxna som uppträder förfärligt. Men hennes sympati finns alltid på hennes unga huvudpersoners sida. Detta skapar empati och inlevelse hos hennes läsare, och hennes åskådare också, hoppas jag. Man kan få kraft av att se att andra haft det verkligt svårt.

Själv föll jag pladask för boken när jag läste den första gången. Och en av orsakerna till det var att den var så inlevelsefullt skriven. Men också för att den innehåller så många olika skikt och dimensioner. Detta hoppas jag att jag lyckats förmedla i min dramatisering också: att det samtidigt är en gastkramande thriller, en poetiskt berättad historia med många bottnar, en grym saga, en historia om en ung man som plågas av ett traumatiskt minne och en berättelse om ont och gott.

OM SONYA HARTNETT

2008 fick Sonya Hartnett ALMA-priset, litteraturpriset till Astrid Lindgrens minne. Så här löd motiveringens;

“Sonya Hartnett är en av den moderna tonårsromanens främsta förnyare. Med psykologiskt djup och ett under ytan vibrerande raseri skildrar hon ungas villkor utan att väja för livets mörka sidor. Detta gör hon med språklig virtuositet och lysande berättarförmåga: hennes verk blir en kraftkälla.”

Hennes stil i ungdomsromanerna har också lovordats. För några år sedan jämförde en recensent Sonya Hartnetts språk med Dantes, Dostojevskijs och Blakes. Hon är en sann stilist, och hennes karaktärer rör sig i en värld av mörk realism eller en närmast mörkt magisk ton.

Flera av Hartnetts böcker finns på svenska, i översättning av Helena Ridelberg.

<http://www.atriumforlag.se/forfattare/hartnett.htm>

NINNA TERSMAN INTERVJUAR SONYA HARTNETT

1. You are a very productive writer; what inspires you?

Mostly, I'm inspired by the need to continually finance my lavish lifestyle of spending money on things I don't need. Besides that, I always try to write about the things that interest me; so I guess I am inspired by trees and animals and history and art, and by watching the way people behave towards each other, and by the way relationships work between friends and family and strangers.

2. For those who haven't read *Surrender*, what would you say the story is about?

It's a kind of small, quiet horror story set in a country town. It's about what can happen when someone is treated badly by everyone around him – or believes himself treated that way. It's about a young man who doesn't know anything about love and friendship, and what results from that lack.

3. *Surrender* has been transformed into a play, to premier in Sweden. How does that make you feel?

It's very flattering, of course; I'm also really pleased to think that the book has gone so far, all the way from a small room in Australia to a stage in Sweden – the other side of the world. I think it is a very Swedish kind of story in some ways, so I'm delighted it has found a home in Sweden, my favourite country. I'm also rather sad that I'm not there to watch the premier.

4. In recent years a lot of stories, particularly for young audiences, seem to attract an increasing audience. Who do you think should see *Surrender*? Could an older audience appreciate this story?

I am always wary of saying who should and shouldn't see a play, or read a book, or watch a film – art belongs to everyone. *Surrender* appeals to young people because it is about a young man, full of adolescent eagerness and hope and disappointment and rage – but everyone has been an adolescent at some stage, so of course an older audience could appreciate the story. You

might grow old of adolescence, but most people don't forget what it was like.

5. You received the ALMA Award in 2008. What is your relation to Astrid Lindgren?

Astrid is my hero and my friend. She saved me from having to go and get a real job. I hear her story, and I really admire her. She was far ahead of her time in everything she did.

SURRENDER – HANDLINGEN

I centrum för handlingen i pjäsen står den unge mannen/pojken Anwell, som bor i en småstad, med sina kyliga och stränga föräldrar. Vid pjäsens början är han 20 år, och döende. Han ligger i en sjukhussäng och plågas av förfärliga minnen och skräckfantasier. I en av pjäsens två skikt följer vi sedan hans tillvaro i det vita rum som han tagits till för att få vila – och där han vårdas av sjuksköterskan Sara. I det andra handlingsskiktet följer vi Anwell, från det att han var nio år och träffar den vilde och farlige pojken Finnigan, hans motsats.

Finnigan lyckas redan vid killarnas andra möte locka Anwell ut från hans trygga inhägnade villaträdgård, som han är förbjuden att lämna, ut till vildare och farligare ställen. Finnigan känner till Anwells stora skavande hemlighet, att han genom ett misstag orsakat sin intellektuellt funktionshindrade storebrors död, när han var sju. Som ett sätt att hantera det missnöje och den ilska Anwells föräldrar känner gentemot honom, erbjuder Finnigan Anwell en möjlighet: att de kan ingå en pakt, och där han kan ta på sig och vara Anwells onda sida, hans mörka tvilling själ. På så vis kan Anwell enbart vara god inför sig själv och sina föräldrar. Anwell tackar tveksamt ja till erbjudandet. Han säger ja till pakten och får av Anwell ett nytt namn, en ängels namn, Gabriel.

Till en början är det mest spännande för Anwell med Finnigans närmast osynliga, men påtagliga närvaro i hans liv. Hur han börjar hämnas på Anwells fiender i skolan, och på annat håll. Ganska snart börjar Anwell dock känna sig maktlös inför Finnigans härjningar, som till en början handlar om att han eldar upp ett skjul, en tvättlina mm, men så småningom resulterar i allt våldsammare bränder. Finnigan har så småningom hela den lilla staden i sitt våld. Den lokale polisen misslyckas helt med att spåra den pyromanen som alla talar om, och till slut arrangerar Anwells pappa på eget bevåg en nattpatrull som patrullerar gatorna. Detta leder heller ingen vart, vad det gäller att få fast Finnigan. Dels därför att Anwell berättar för Finnigan om var nattpatrullen kommer dyka upp, efter att han tjuvlyssnat på sin pappa – men också därför att Finnigan är omöjlig att spåra, han avger ingen lukt.

Så småningom drabbas Anwells pappa personligen av Finnigans våldsamt. Han sätter eld på pappans avgudade bil.

Pappan är nu nära att bryta ihop, både därför att han inte lyckas fånga eldflugan, men också därför att han själv drabbats. Anwell känner sig dock befriad av att pappans fokus förflyttats från att bestraffa honom, till pyromanen. I förvirringen efter bilbranden skaffar Anwells föräldrar en hund åt honom. Hunden, Surrender, är fullständigt opålitlig, bits och springer hemifrån. Föräldrarna behåller honom trots det. På dagarna är han Anwells hund, på nätterna springer han vilt i skogen med Finnigan.

Finnigans makt över Anwell skruvas sedan ytterligare till, efter att Anwell förälskat sig i sin klasskamrat Evangeline. Finnigan blir oerhört svartsjuk, bevakar Evangeline och Anwell under deras promenader, hånar Anwell för att hon inte bryr sig om honom. Att hon bara vill spegla sig i Anwells förälskelse, men att hon inte bryr sig på riktigt. Snart börjar Finnigan att hota Anwell. Hoten är förtäckta, allt Anwell förstår är att något förfärligt snart kommer att drabba honom om han fortsätter att träffa Evangeline. Strax efter detta meddelar Anwells pappa, att Surrender bitit ihjäl en bondes killingar. Att bonden därpå satt en kula i hunden, men att det nu blir Anwells jobb att avsluta det hela. Anwell tar med sig Surrender och springer ut i skogen för att gömma sig och honom. Väl där väddar han till Finnigan efter hjälp. Anwell ber honom ta hand om Surrender, Finnigan svarar att det kan han göra. Men då kommer Anwell att bli skyldig honom något i gengäld. Anwell blir skräckslagen av detta hot, och rusar desperat hem från skogen mot Evangelines hus.

Hemma hos Evangeline är det fest. Hela staden är där, förutom Anwell och hans familj. Detta hinner dock inte Anwell reflektera över, tagen som han är, både över Surrenders död och över skräcken för att Anwell ska skada Evangeline. Medan han desperat försöker få Evangeline att förstå att hon måste gömma sig, dyker Anwells mamma upp. Förödmjukad tvingas han följa med henne hem, som ett litet barn. Väl hemma meddelar Anwells pappa, att eftersom Anwell uppträtt som ett barn – och sprungit till skogs – kommer han också att straffas som ett sådant. Pappan ber Anwell hämta hans bälte i trädgårdsskjulet. Väl vid skjulet träffar Anwell Finnigan, som byter ut det bälte han skulle hämta mot en yxa. Som den hämndinriktade onda sida han är, skjuter Finnigan Anwell mot husets ytterdörr, ger honom en sista knuff in, och stänger därefter dörren efter honom.

Efter att Finnigan fått Anwell att ta livet av sina föräldrar, dyker polisen upp. Han förklarar att han ska ta med Anwell till en plats där han får vila. Sedan är cirkeln slut. Vi är tillbaka där pjäsen började, i sjukrummet. Anwell ligger i sängen och fruktar att Finnigan ska dyka upp igen. Sjuksköterskan försäkrar att inget ska kunna hända honom. Men när hon lämnat rummet dyker Finnigan upp utanför rummets fönster. Gradvis förstår Anwell dock att det inte är Finnigan som står där, utan hans bror Vernon. Och att Vernon förklarar att han egentligen funnits inuti Finnigan hela tiden, strax under ytan. Vernon ber Anwell att komma med honom, att ta hans hand och följa med in i en slags evig pojktillvaro där de skulle kunna vara de lyckliga bröder de aldrig var i riktiga livet. Anwell tvekar först, men bestämmer sig i sista sekund för att stå emot. Pjäsens sista ord är "nej!". Anwell avvisar Vernon/Finnigan ur sitt liv. Kanske är han nu befriad från sin skuld och plåga, och ett nytt liv kan börja.

Ninna Tersman
dramatiker

OM SAMTAL

Att samtala, diskutera och filosofera är ett sätt att formulera och pröva antaganden, reflektera över erfarenheter och kritiskt granska olika påståenden och förhållanden. Här presenterar vi några olika samtalsmetoder som kan användas efter föreställningen.

EN VÄV AV TECKEN – ETT SÄTT ATT SAMTALA OM EN FÖRESTÄLLNING

Om att gemensamt söka olika tecken i föreställningen och se deras betydelse

Vi kommer ihåg olika saker efter en föreställning och vi berörs på olika sätt av olika skeenden på scenen. Att tillsammans försöka beskriva och reflektera över vad som hände under en föreställning kan vara ett sätt att komma åt olika delar i pjäsen.

Att föra samtalet från en beskrivande nivå över en associativ nivå till en mer personlig nivå kan vara ett sätt att komma förbi mer svävande omdömen som "bra" eller "dåligt".

Nedan beskrivs hur ett samtal kan läggas upp.

MINNESRUNDA I den första *beskrivande fasen* är tanken att eleverna i sina beskrivningar ska hålla sig så nära det som hände på scenen. Låt så många elever som möjligt bidra med olika delar fram till att hela pjäsen återberättas i klassen. En gemensam beskrivande minnesrunda blir på detta sätt en överenskommelse om vad som faktiskt hände på scenen. *Pröva frågor som:*

- Minns du hur det började?
- Hur många var de på scenen?
- Hur såg de olika karaktärerna ut?
- Hur rörde de sig?
- Var de ensamma, var för sig, eller var de tillsammans?
- Hur slutade föreställningen?

Beskrivningen bidrar till att påminna varandra om händelser som först kanske inte förefallit så viktiga men som kan visa sig ha haft stor betydelse för hur eleverna uppfattade och upplevde pjäsen.

REFLEKTIONSRUNDA En beskrivande del kan följas av frågor om hur eleverna *associerar* kring olika händelser i pjäsen. En första reflektionsrunda rör sig oftast om de associationer vi har gemensamt. Denna diskussion kan också handla om de delar man inte finner trovärdiga. *Pröva frågor som:*

- Vad tänker du på i den scen du beskrev?
- Hur tänker de andra i gruppen om samma scen?

PERSONLIGA REFLEKTIONER I den tredje nivån lyfter man fram mer *personliga associationer*, sådana eleverna kan vara ensamma om att ha. *Pröva frågor som:*

- Kände du igen något av det som hände?
- Vad påminde de olika scenerna dig om?

SAMTAL MED FILOSOFISK GRUND

Det finns olika modeller för hur man kan föra samtal om de filosofiska och existentiella frågor som tas upp i pjäsen. I samtalet öppnas möjligheten att möta tankar, känslor och sammanhang som vidgar våra referensramar och erfarenheter.

Filosofiska undersökningar går ut på att tillåta sig att ifrågasätta även det mest självklara, utan att i förväg ha ringat in ett svar. Nedan kan du läsa om två olika sätt att föra filosofiska samtal. Modellen är utarbetad av Liza Haglund som under tio år arbetat med filosofisamtal för barn och unga på Södra Teatern.

Liza Haglund har skrivit boken *Att tänka noga* och tillsammans med Anders Persson *Öppet sinne med stor respekt och Självklart? Inte* (Rabén & Sjögren)

MODELL A I denna modell ska man vara beredd på en stor samling av olika frågor från eleverna.

Syftet är att upptäcka att man kan ställa olika frågor och se olika saker i en och samma föreställning men också att få en fördjupad förståelse för olika ämnen som behandlas i pjäsen.

GÖR SÅ HÄR

- Dela i klassen i grupper om 3-5 elever i varje.
- Låt eleverna diskutera inom grupperna om en fråga eller ett tema som de vill diskutera. Samtalsledare cirkulerar och hjälper till.
- Samla in samtalsämnen/frågor från grupperna. En fråga/tema från varje grupp skrivs upp på tavlan.
- Välj ett tema, t ex genom röstning eller lottning, och diskutera i storgrupp.

MODELL B I denna modell bestämmer du som samtalsledare ett tema att prata om i förväg. Syftet är att få en fördjupad förståelse för ett visst ämne, att kunna motivera sina åsikter och lyssna på andras åsikter.

GÖR SÅ HÄR

- Välj/aktualisera ett tema från pjäsen för diskussion. Det kan exempelvis ske genom att påminna om vad som hände i en viss scen.

- Samtalet sker i stor grupp men eleverna får växelvis i smågrupper diskutera möjliga svar vid ett par tillfällen.

ATT TÄNKA PÅ

Det viktiga i ett samtal är att eleverna förstår att det de säger och tänker spelar roll, att det är viktigt och att de själva kan formulera möjliga svar. Som samtalsledare kan man förbereda sig genom att tänka ut egna inlägg för att "elda på" diskussionen.

Visa gärna att du som samtalsledare kommer ihåg vad som sagts. Det kan man göra genom att emellanåt upprepa exakt vad som sades (undvik att lägga till eller ändra). Uppmuntra att man lyssnar på varandra genom att påpeka att det som sägs är viktigt.

DRAMATIKERNS FÖRSLAG PÅ FRÅGOR ATT DISKUTERA

- I pjäsen skildras en ung människa som varit med om något mycket traumatiskt, men som inte fått något som helst stöd från sina föräldrar. Hur skulle man reagera om man var i Anwells situation, efter olyckan med Vernon?
- Blodspakten mellan Finnigan och Anwell leder in Anwell i en spiral av våldsamhet och hot. Kan det finnas situationer då man som ung tvingas in i situationer som kan bli våldsamma, trots att man från början inte riktigt insåg vad det var som skulle hända? Kan det i sådana fall vara svårt, att få ett slut på våldsamheten? Att ta sig ur en sådan situation?
- Anwell lever i två helt skilda världar, en friare och vildare med Finnigan, och en annan där han uppträder mer lydigt och väluppfostrat när han är tillsammans med föräldrarna. Vad har ni för erfarenheter av att kunna leva ut olika sidor av personligheten i olika sammanhang? Kan man vara diametralt annorlunda i andra sammanhang, än när man är sitt mer vanliga familjejag? Vad är fördelen med att kunna ha olika roller? Nackdelar? Faror? Och när är man mest sig själv?
- Svartsjuka spelar en stor roll i den här pjäsen. Varför är Finnigan så hotad av Evangeline? Kan förälskelse vara ett hot mot vänskap? Kan det ta sig destruktiva vändningar för relationerna?
- Vad är hunden Surrenders roll i den här pjäsen? Hur hänger den ihop med Finnigan och Anwell?
- Vad händer egentligen på slutet av pjäsen? Har allt hänt inuti Anwells huvud? Är det hela hans skräckfantasi? En mardröm? Eller har det hänt på riktigt, och vem är i så fall Finnigan? Är han kanske en del av Anwell, som han inte vågar erkänna – och därför låtsas han inför sig själv att det är någon annan?

RADIODOKUMENTÄREN "EN PROMENAD PÅ GOTT OCH ONT"

Mia Blomgren, journalist på Sveriges Radio P1 har i samarbete med Riksteaterns uppsättning *Surrender* gjort en radiodokumentär om temat i föreställningen. Båda tar på olika sätt upp den klassiska frågan kring det goda och det onda inom människan. Mia Blomgren tilldelades radiodokumentärpriset "Tempo Radio Award" 2012.

Lyssna på och läs mer om *En promenad på gott & ont* på Sveriges Radios hemsida där du även kan kommentera programmet.

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?FormatId=116&ProgramId=909&Artikel=5204380>

MIA BLOMGREN OM SIN RADIODOKUMENTÄR

Jag tror att det i många människors liv ofta finns en händelse som utlöser funderingar på det goda och det onda inom människan. För mig kom de när jag hade flyttat hemifrån och skulle till att skapa mig en identitet som en vuxen och självständig kvinna. Då hände saker i mitt liv som gjorde att jag på allvar insåg att människor inte alltid beter sig så som man önskar..... Det är inte så att jag under min barndom eller tonårstid hade levt helt skyddad från det som är mindre gott i världen. Jag hade precis som alla andra sett mobbing i skolan eller läst böcker om andra världskriget. Men det var först nu när jag lämnat hemmets någorlunda trygga vrå och skulle till att skapa nya relationer med människor både på arbetet och privat som jag förstod att människor är beredda att gå ganska långt för att få sin vilja igenom. Att människor som man litat på faktiskt kan svika dig utan att blinka om de så har lust. För mig blev detta lite av en chock! Jag kände hur min ibland lite naiva syn på mänskligheten fick sig en rejäl törn och hur mina tankar förtvivlat försökte hitta ett svar på frågan hur det är möjligt att människor som stått en väldigt nära plötsligt kan börja bete sig på ett sätt som jag till slut inte kunde se som annat än ondskefullt.

Som dokumentärförare så har jag alltid varit nyfiken på **varför** människor gör som de gör.

Vad är det som får vissa att gå en väg medan andra går en annan? Varför gjorde du så? Varför säger du så? Vad menar du med det?

I radiodokumentären *En promenad på gott & ont* så försöker jag som vanligt att förstå människor och jag blir som vanligt förvånad över hur många olika svar det finns på frågorna jag ställer! Något som jag verkligen insett i mitt arbete som journalist är att alla människor är unika. Det kan låta som en väl inövad klyscha men det är i så fall en klyscha som jag ofta återkommer till: Alla är verkligen unika! Det betyder också att de flesta av oss har olika svar på vad som utmärker den goda eller den onda människan. Men en sak tror jag faktiskt att vi alla har gemensamt och det är att när vi första gången på allvar får känna på det som vi kanske väljer att kalla för ondskan så gör det oss totalt förvirrade och omskakade. Och sedan kommer frågan – Hur kunde det hända?

SURRENDER

Med: **MALIN ALM, HENRIK BERGSTRÖM, PER BURELL, ANDRÉ KALIFF, MALIN TENGVARD***

Manus: **NINNA TERSMAN**

Efter boken *Surrender* av: **SONYA HARTNETT**

Regi: **OLLE TÖRNQVIST**

Musik: **LITTLE MAJORETTE**

Scenografi: **JOHANNA MÅRTENSSON**

Kostym: **JOHANNA MÅRTENSSON**

Mask: **ANNA OLOFSON**

Ljusdesign: **HOLGER TISTAD**

Ljustekniker: **HOLGER TISTAD**

Ljudtekniker: **MARKUS WASS**

Scenmästare: **JAN HULTGREN**

Turnéledare: **KARIN HABOLIN**

Grafisk Form: **MICKE SJÖMILLA**

Fotograf: **SARA BERLIN**

Föreställningsfoto: **SAGA BERLIN**

Pressansvarig: **MIMMI FRISTORP**

Producent: **MARIE ÖSTH**

Längd: **CA 1 TIM 10 MIN**

Världspremiär: **BODEN 3 OKTOBER 2012**

Dekoren är tillverkad i Riksteaterns ateljéer

LITTLE MAJORETTE

Musiken till föreställningen är skriven av den svensk-brittiska poptrion *Little Majorette* som tidigare haft framgångar med låtar som *Bite the Bullet*, *Never Be the Same* och *London*.

*praktikant från Teaterhögskolan i Malmö

